

Bouwhistorisch onderzoek

BOUWHISTORISCHE NOTITIE

Adres	: Brugstraat 18, 20
Status	: voorbeschermd in kader aanwijzing tot gemeentelijk monument
Auteur	: Taco Tel
Datum	: Groningen, 31 januari 2007

Het dubbelpand Brugstraat 18, 20 behoort tot de meest bijzondere en waardevolle middeleeuwse bebouwing in de stad Groningen. De hoge ouderdom van het pand, de zeer forse afmetingen, het casco met vele en soms zeldzame bouwsporen zijn redenen om het pand aan te wijzen als gemeentelijk monument. Naar diverse aspecten van de bouwgeschiedenis is in het verleden een aantal onderzoeken gedaan¹ en daarover is gepubliceerd.²

In verband met plannen tot wijzigen van de kelder en de begane grond van Brugstraat 18 en 20 wordt in deze notitie kort ingegaan op de bouwhistorische ontwikkeling van het pand en de consequenties van het voorliggende plan voor de monumentwaarden.

Omdat het tot nu toe niet mogelijk is geweest alle voor het bouwhistorisch onderzoek relevante ruimtes te bekijken is er nog geen totaalbeeld van de monumentwaarden die het gebouw heeft. Dit wordt veroorzaakt door het feit dat het pand gesplitst is en steeds maar een deel van het pand werd verbouwd en bouwhistorisch onderzocht. Daarnaast waren sommige ruimtes niet toegankelijk omdat bewoners afwezig waren. De ruimtes op de begane grond en in de kelder zijn dusdanig goed afgewerkt met moderne voorzetwanden en verlaagde plafonds dat de achterliggende constructie niet bekeken kon worden.

Hoewel de ingewikkelde bouwgeschiedenis nog niet compleet in beeld is kan hierover het volgende worden gezegd.

Het voorhuis heeft vermoedelijk een 14e-eeuwse kern, gezien de tienlagenmatten van 98-99 cm van de rechter (westelijke) zijmuur op het begane grondniveau. Ook de in de oostelijke zijmuur aangetroffen ankers uit één stuk kunnen een 14e-eeuwse datering ondersteunen. Het achterhuis kan mogelijk uit de vroege 16e eeuw dateren en heeft in de rechter (westelijke) zijgevel dichtgezette zandstenen kruisvensters met raveelconstructies en in de linker (oostelijke) zijgevel een belangrijk gemetseld bakstenen kruisvenster.

¹ Bastmeijer, A., J.A. van der Hoeve en E. Soroka, *Bouwhistorische opname gemeente Groningen, Brugstraat 18 + 20*, Stichting Monument & Materiaal i.s.m. de gemeente Groningen, Groningen 1998. Deze opname had vooral betrekking op het exterieur, tweede verdieping en de kapconstructie.

Bastmeijer, A. *Bouwhistorische verkenning Brugstraat 18*, Stichting Monument & Materiaal i.s.m. gemeente Groningen, Groningen 2001. Deze verkenning betreft de vondst van een gemetseld kruiskozijn in de zijgevel van het achterhuis.

² Goojer, A. en J. van Haften, 'Jaaroverzicht van bouwhistorische waarnemingen in de gemeente Groningen', in: *Hervonden Stad 1* (1996), blz. 25.

Bastmeijer A., H. Wierds en J.A. Van der Hoeve, 'Jaarverslag bouwhistorie 1998' in: *Hervonden Stad 4* (1999), 33.

Bastmeijer, A., T. Tel en H. Wierds, 'Jaarverslag bouwhistorie 2001' in: *Hervonden Stad 7* (2002), 32-33. In dit artikel is een zeer bijzonder gemetseld kruisvenster in de oostelijke zijgevel van het achterhuis gedocumenteerd; Reinstra, A., 'Groningse kruis- en kloostervensters belicht' in: *Monumenten en bouwhistorie. Jaarboek Monumentenzorg 1996*. Zwolle, 1996, 95.

Het voorhuis heeft een eiken balklaag boven de begane grond en boven de eerste verdieping. Boven de tweede verdieping zit een naaldhouten balklaag. De zolder zonder zijdelingse borstweringen heeft een kap met vier eiken kapgebinten en eiken sporenparen. De gebinten zijn voorzien van gesneden merken die aan één zijde gebroken zijn. Hierbij is steeds één teken gebroken.

Bij de laatste verbouwing zijn houtmonsters van de vroegere verdiepingsbalklaag, de tweede verdiepingsbalklaag en de kapconstructie dendrochronologisch gedateerd rond 1470³. Het hout werd meestal binnen enkele jaren na de kap van de boom verwerkt.

Dit betekent dat de vermoedelijke 14e-eeuwse kern van het voorhuis kort na 1470 ingrijpend is verbouwd. De balklagen en de kap werden vernieuwd en mogelijk is het huis toen ook opgehoogd⁴. Vanaf dat moment had het voorhuis een halfhoge kelder, een hoge begane grond, een verdieping met daarboven een kap met een borstwering.

Op enig moment werd het huis overlans gesplitst door een scheidingsmuur te metselen. Dit moet in ieder geval voor circa 1830 zijn geschied aangezien het pand op de oudste kadasterkaart al uit twee delen bestaat. In de scheidingsmuur is een tienlagenmaat van 64 cm gemeten⁵ zodat een 17^e eeuwse datering van de scheidingsmuur mogelijk is.

In de tweede helft van de 19e eeuw werd een extra verdieping aangebracht zonder het huis te verhogen. Door de balklagen van de verdieping en de zolder te laten zakken en de nieuwe zolderbalklaag op de muurkroon van de borstwering te plaatsen, ontstond genoeg hoogte voor de tweede verdieping.

Het een en ander was afleesbaar aan diverse verjongingen van de muren die de vroegere niveaus van balklagen aangeven en afgezaagde balkresten in de tussenmuur. De voorgevel kreeg gelijktijdig met deze verbouwing een nieuwe vensterindeling en afwerking en daarbij zal de puntgevel veranderd zijn in een lijstgevel. Op de onderkant van de balklaag boven de verdieping zijn behangresten aangetroffen met daaronder kranten uit 1873, wellicht het jaar van verbouw.

Waardstelling

Het pand Brugstraat 18, 20 is van belang vanwege:

- De stedenbouwkundige ligging als onderdeel van een reeks forse, in aanleg middeleeuwse panden. De drup links en de steeg rechts behoren tot het middeleeuwse verkavelingspatroon. Het dubbelpand met steile kap is een van de meest forse middeleeuwse huizen van Groningen en benadrukt alleen daarom al het belang van de stad Groningen in de middeleeuwen.
- Architectuur van de voorgevel. De 19^e eeuwse lijstgevel is karakteristiek voor die periode. Het pleisteren van oudere gevels werd in de 19^e eeuw veelvuldig gedaan, zeker wanneer de oude gevel bleef staan en van een nieuwe vensterindeling werd voorzien.
- De grote bouwhistorische waarde van het casco uit de 14^e eeuw, 15^e eeuw en daarna inclusief de (restanten) van vensters en interieurafwerkingen. Het gaat hier om het voorhuis en achterhuis met scheidingwand, balklagen en restanten van balklagen, kapconstructie en de gepotdekselde scheidingwand op zolder.
- De typologische waarde van het huis als fors gedeeltelijk onderkelderd pand met steile kap. De latere ontwikkeling tot dubbelpand door het plaatsen van een scheidingswand heeft grote waarde in de ontwikkelingsgeschiedenis van het pand. Het pand behoort tot een groep

³ Pressler GmbH, *Winkel/woonhuis, NL-9711 HZ Groningen, Brugstraat 20*. Recklinghausen (Duitsland), 2007. Van de vijftien monsters was slechts één niet dateerbaar. Vier monsters hebben een precieze datering: 1467 H/W, 1462 H/W, 1470 H/W (2x), de overige dateringen liggen hierbij in de buurt.

⁴ Het muurwerk is echter tot op heden onvoldoende in het zicht gekomen om het een en ander met zekerheid te bepalen. Wel hebben we kunnen vaststellen dat de zijmuren van de verdieping een tienlagenmaat van 89-90 cm hebben (op de begane grond was dat 98-99 cm). De westelijke zijmuur is op begane grond niveau wel 62 cm dik en verjongt ter hoogte van de oorspronkelijke balklaag tot circa 48 cm. Ook de oostelijke zijmuur is ter hoogte van de verdieping 48 cm dik. De borstwering is steensdik en opgemetseld met afwisselend koppen- en strekkenlagen (10 lagen 78 cm). De borstwering in deze vorm kan echter ook het gevolg van een latere herstelling zijn.

⁵ Berekend uit een vijflagenmaat van 32 cm.

dubbelpanden die een soortelijke bouwgeschiedenis kennen en is daarvan de grootste exemplaar.⁶

⁶ Ander panden in de stad Groningen die later zijn verbouwd tot dubbelpand door het overlans plaatsen van een scheidingswand zijn: Gelkingestraat 8, 10 (15^e eeuw), Gelkingestraat 14, 16 (15^e eeuw) en Herestraat 28, 30 (ouderdom onbekend, verbouwd in de 15^e eeuw).